

יחסי חיה-אדם במאה ה-21

השלכות על מצבים טיפוליים הכוללים בעלי-חיים

מרצה: ד"ר אריאל צבל

מספר שיעור 0-2321192-3, סמסטר א' (אוקטובר 2018-ינואר 2019), יום ה', 15:12-13:45, בית 44, כיתה 102

המכללה האקדמית לחינוך אורנים, היחידה ללימודי חוץ, התוכנית לטיפול רגשי הנעזר בבעלי-חיים

תקציר

הקורס נועד לבחון את שילובן של חיות בתהליכי טיפול בבני-אדם לאור מערכות היחסים הבין-מיניות (בין בני-אדם לחיות ממינים אחרים) הנפוצות ביותר.

הנחת היסוד בקורס היא שמערכת היחסים המיוחדת שמתקיימת בין החיות ובין בני-האדם המעורבים בטיפול – המטופל האנושי ומקורביו, המטפל בו ועמיתיו, המטפל בחיות ועמיתיו, ארגונים ומוסדות רלוונטיים וכן הלאה – מבוססת בהכרח על יחסים בין-מיניים ממוסדים ומרכזיים יותר בתרבות שלנו. היחסים הבין-מיניים הקרובים ביותר למצב הטיפולי הם ניצול חיות לעבודה והחזקת חיות מחמד, ודין וחשבון על יחסים נפוצים אלה נחוץ אפוא להבנת הדינמיקה המתקיימת בנסיבות המקומיות והאישיות של הטיפול. ואולם גם ניצול חיות לעבודה והחזקת חיות מחמד מעוגנים ביחסים בין-מיניים מושרשים והמונחים יותר, מזה אלפי שנים: ניצול החקלאי של חיות לשם הפקת מוצרים מגופן. לכן הבנתם של מצבים מקומיים ואישיים מחייבת עיון ביחסים החקלאיים, וכן בתנועת-הנגד הצעירה שקמה לנוכח הפגיעה בחיות בחברה התעשייתית העירונית.

ההתחקות על יסודותיה החברתיים-היסטוריים של מערכת היחסים הבין-מינית שנוצרת סביב הטיפול בבני-אדם נועדה לסייע למשתתפי הקורס בניתוח מצבים ממשיים ובהבנת התנהגותם ועמדותיהם הרגשיות והערכיות של כל הצדדים המעורבים. הבנת היסודות עשויה לשפר את הדינמיקה שבין הגורמים המעורבים במהלך המשולב של טיפול בבני-אדם ושיקום חיות. במקביל לכך נועד הדיון העיוני לסייע למשתתפי הקורס בבואם להציג בפני עמיתים, לקוחות ומעסיקים את נחיצותה של ההתייחסות אל החיות כישויות בעלות ערך בפני עצמן, ששילובן במצבים טיפוליים מחייב להבטיח שגם הן יפיקו תועלת מכך.

מבנה השיעורים וחובות התלמידים

מבנה השיעורים

כל שיעור יחולק לשלושה חלקים:

1. דיון ביקורתי בתשובות לשאלה שהתלמידים ענו עליה בבית מבעוד מועד. הדיון ישמש כמבוא להרצאה.
2. הרצאה על סוגיה מרכזית ביחסי חיה-אדם לאור גישות ביקורתיות מסוימות.
3. תרגיל שנועד ליישם את מסקנות הדיון וההרצאה שלעיל על הטיפול בעזרת בעלי-חיים (להלן טבע"ח).

חובות התלמידים

לקראת כל שיעור יתבקשו התלמידים לבצע מטלת כתיבה – בדרך-כלל מענה על שאלה, על בסיס אינטואיטיבי או בזיקה למקור קצרצר שהתלמידים יקבלו או יתבקשו לאתר בעצמם. על כל תלמיד/ה לשלוח תגובה בכתב על 9 לפחות מבין המטלות המוצגות באתר הקורס. התשובות יישלחו אל אתר הקורס עד 24 שעות לפני תחילת השיעור. 20-30 דקות בתחילת כל שיעור יוקדשו לדיון בתשובות שהתקבלו.

תוכנית כל שיעור כוללת הפניה לשלושה מקורות, כמעט כולם בעברית, רבים מהם קצרים וחלקם מסכמים מקורות מפורטים יותר באנגלית. כל המקורות מומלצים לקריאה אך קריאתם אינה חובה – מלבד קריאת מקור אחד, לפי בחירת התלמיד/ה. יש לקרוא את המקור הנבחר ולהגיב עליו בכתב עד 17 בפברואר 2019. התגובה תחולק לשניים:

1. הצג/י במילים שלך ובבהירות מרבית טענה מרכזית אחת המופיעה במקור (100-350 מילים).
2. הסבר/י במה הטענה הזו רלוונטית לעבודתך בטבעי/ת, ואם אינה רלוונטית, נמקי/י מדוע (100-350 מילים).

מרכיבי הציון

1. נוכחות ב-10 שיעורים לפחות
2. תשובות בכתב לשאלות הבית (40%)
3. מענה בכתב על קטעי קריאה (20%)
4. השתתפות בכיתה (40%)

תוכנית השיעורים

1. הקבלות כאמצעי עזר למחשבה חברתית על חיות

מטלת בית

מישהו מצהיר בפניך "הכלב שלי הוא חלק מהמשפחה שלי". בהנחה שזוהי הצהרה כנה, תארי 3-5 דברים שהיית מצפה שהאדם יעשה עם הכלב, לעומת 3-5 דברים שהיית מצפה שלא יעשה עם הכלב.

עיקרי ההרצאה

- ההקבלה כייבוא מסגרת נתונה של מידע אמפירי ועמדות ערכיות מתחום המקור (המוכר והמוסכם) לתחום היעד (הזר והשנוי במחלוקת), ובמיוחד ייבוא אהדה וביקורתיות.
- שיפוט נקודות דמיון והבדלים ואיזון בין אלה לאלה.
- ההקבלה כמערכת את ההבחנה בייחודו של תחום היעד, ובמיוחד את ההבחנה ברגישויות ובהיפגעות הייחודיות לחיות במסגרת יחסי אדם-חיה.
- דוגמאות: ביטול העבדות – שחרור בעלי-החיים, פעילות הומניטרית – הצלת חיות, זכויות אדם – זכויות בעלי-חיים, עבדים – בהמות משא, זנות כפויה – הרבעה חקלאית, לאומנות/שוביניזם – אנתרופוצנטריזם, ועוד.

הצעות קריאה

אריאל צבל, "דיכוי חיות כמו דיכוי בני-אדם? עבדות – רצח-עם – חקלאות: השוואות, אמת והשפעה", **זכויות בעלי-חיים השבוע** 105 (יולי 4, 2003, עדכון: אוגוסט 2006), משועתק באתר אנונימוס. <https://anonymous.org.il/art9.html>

Karen Davis, "A Tale of Two Holocausts," **Animal Liberation Philosophy and Policy Journal** (currently **Journal for Critical Animal Studies**) 2, no. 2 (2004): 6-9. <https://www.evolveconsciousness.org/media/books/animals-vegan/A%20Tale%20of%20Two%20Holocausts.pdf>

מרדכי קרמניצר ועמיר פוקס, "אסור להשוות", **העין השביעית** (יוני 6, 2012). <https://www.the7eye.org.il/10146>

2. ביקורת חיתית ועקביות במחשבה ובמעשה החברתיים והמוסריים

מטלת בית

קרא/י את עמ' 33-41 מתוך פרק 1 בשחרור בעלי-החיים של פיטר סינגר, וכתבי/י: האם סינגר מציע להתייחס לחיות לפי תורת מוסר מקורית? אם כן, במה היא שונה מתורות מוסר אחרות? אם לא, מדוע לדעתך הוא לא הציג תורת מוסר מקורית?

עיקרי ההרצאה

- האם ההתייחסות לחיות תובעת תיאוריה מיוחדת?
- הבחנה בין נורמות של פעולה חברתית לעקרונות מוסר – העקרונות נועדו להתוות עקבות שאינה קיימת בנורמות.
- מה קודם למה: ההכרה בשייכות של פרטים לחברה או נורמות והרגלים כלפיהם?
- הכרה שרירותית בשייכות חברתית של חיות כדרך לפריצת המחסום המעגלי.
- דוגמאות מתחום הפילוסופיה של המוסר ותורות חברתיות אחרות.

הצעות קריאה

פיטר סינגר, **שחרור בעלי-החיים** (תל-אביב: אור-עם, 1998, במקור 1975), 33-41.

קרול אדמס, "הפוליטיקה המינית של בשר" (במקור 1991), בתוך **העידן הפוסט-אנושי: בין פנטזיה לחיי נצח לבהלה קיומית**, בעריכת יוחאי עתריה ועמיחי שלו (חיפה: פרדס, 2016), פרק 6 (117-138). כניסה למנויי כותר בלבד:

<https://kotar.cet.ac.il/KotarApp/Viewer.aspx?nBookID=103684756>

אריאל צבל, "זכויות": מושג פשוט או מוזר? מהיסטוריה של זכויות אדם לתיאוריה של זכויות בעלי-חיים, "זכויות בעלי-חיים השבוע 387" (נובמבר 29, 2008), משועתק באתר אנונימוס.

<https://anonymous.org.il/art626.html>

3. מיפוי מערכות היחסים הבין-מיניות והקשרים ביניהן

מטלת בית

תארי/י שלושה קשרים לפחות בין החזקת חיות מחמד ובין פגיעה בחיות בשיטות חקלאיות ו/או תעשייתיות.

עיקרי ההרצאה

- סוגי מערכות יחסים בין מיניות: השפעה אקולוגית הדדית מרחוק; תחרות/איום הדדיים עם חיות חופשיות וציד הדדי; תחרות/איום והדברה של חיות חופשיות; "חיות עבודה"; פגיעה למטרת בידור; "חיות מחמד"; חקלאות מסורתית; חקלאות תעשייתית; שימוש בחיה כמודל/מטאפורה לאדם.
- למערכות יחסים כוחניות יש נטייה לבלוע בתוכן מערכות יחסים אחרות.

הצעות קריאה

גימס סרפל, "טליו של אלוהים: קיצור תולדות היחס לבעלי-חיים והאמונות לגביהם במערב", בתוך **בני-אדם וחיות אחרות באספקלריה היסטורית**, בעריכת בנימין ארבל, יוסף טרקל וסופיה מנשה (ירושלים: כרמל, 2007), 15-32 (פרק 1).

אריאל צבל, "מגע מנוכר: שינויים ביחס לחיות בבריטניה ובארה"ב מהמאה השמונה-עשרה עד תחילת המאה העשרים", בתוך **בני-אדם וחיות אחרות באספקלריה היסטורית**, בעריכת בנימין ארבל, יוסף טרקל וסופיה מנשה (ירושלים: כרמל, 2007), 333-387 (פרק 18).

יובל נח הררי, "אדון עולם: הומו סאפיינס כובש את כדור הארץ", **חיות וחברה** 51 (דצמבר 2014): 5-14.

http://animalsoc.tau.ac.il/upload/articles/QNICUO7636Animal_Society51_NoahHara ri.pdf

4. על סיווגן של חיות בתור ישים טבעיים

מטלת בית

מצא/י לפחות מקור אחד (כתבת עיתונות, יצירה ספרותית, פוסט מפורט באתר, בבלוג או בקבוצת פייסבוק וכו') שמתוארת בו תוקפנות של חיה אחת כלפי חיה אחרת, מאותו מין או ממין אחר (ב"חיה" הכוונה לכל חיה מלבד אדם). צרף/י פרטים ביבליוגרפיים מלאים, שעתוק של המקור או

קישור למקור ברשת עם סימון של תיאור התוקפנות בתוך המקור, וכתוב/י: האם התיאור מביע הסתייגות מן התוקפנות, תמיכה בה או אדישות כלפיה? מדוע לדעתך זוהי העמדה המובעת בו?

עיקרי ההרצאה

- שלושה דגמים לחשיבה על חיות: כמשאבים, כישים טבעיים או כישים חברתיים;
- טריפה, אלימות ואסונות בטבע: מושא להתייחסות א-מוסרית או להתפעלות, ולא-התערבות;
- טריפה, אלימות ואסונות בסביבה ובחיות תלויי-אדם: מושא להסתייגות מוסרית ולהתערבות;
- "זואולוגיזציה" של חיות כהצדקה להמשך היפגעותן ולהסרת אחריות לפגיעה בהן (במגבלות האחריות של אתיקה סביבתית);
- "סוציאליזציה" של חיות כהצדקה להתערבות אנושית בחייהן.

הצעות קריאה

אריאל צבל, "מינים פולשים" – על הלשון המניפולטיבית של אקולוגים, "החברה הרב-מינית: אנשים, חיות אחרות ומה שביניהם, פייסבוק, יוני 24, 2016.

<https://www.facebook.com/282634278417768/photos/a.513084745372719/1325386517475867/?type=3>

פבלו לרנר, "רציחתו של האריה ססיל והוויכוח לגבי הציד: מבט משפטי, "חיות וחברה 54 (אפריל 2016): 72-81.

http://animalsoc.tau.ac.il/upload/articles/RACVLE2532%D7%A4%D7%91%D7%9C%D7%95_%D7%9C%D7%A8%D7%A0%D7%A8.pdf

רחלי בן דוד, "לצוד את האחר החייתי: ספארי משפחות במזרח אפריקה בצל העידן המודרני, "חיות וחברה 49 (נובמבר 2013): 21-26.

http://animalsoc.tau.ac.il/upload/articles/MTKISA7705animals_society49_BenDavid.pdf

5. נטורליזציה של יחסים כוחניים

מטלת בית

כתוב/י בבהירות רשימה של 5 (לפחות) חולשות של כלבים. לפי בחירתך, הרשימה עשויה להתייחס לחולשות של המין הביולוגי, של גזע מסוים, של קבוצה אחרת או של כלבים אינדיבידואליים. ציין/י את המקורות לכל חולשה שתארת: ידע כללי, התנסות אישית מסוימת, מקור כתוב וכד'.

עיקרי ההרצאה

- נטורליזציה / הסתרת טבעם ההיסטורי של יחסים כוחניים: נחיתות (נפשית וגופנית) טבעית, שליטה טבעית, יחסי שליטה טבעיים, ממשק טבעי;
- ביקורת מוכרת על נטורליזציה של יחסים כוחניים: מעמד, גזע, מגדר;
- נטורליזציה של יחסי חיה-אדם: הסתרתם של ברירה מלאכותית, של תנאי חיים כפויים ושל הבניה דמיונית, וחולשתו של השיח הביקורתי בגלל היעדר ייצוג עצמי.

הצעות קריאה

סימון דה בובואר, **המין השני, כרך ראשון: העובדות והמיתוסים**, תרגמה: שרון פרמינגר (תל-אביב: בבל, 2001, במקור 1949), פרק 1, 9 הפסקאות האחרונות בסעיף "נתוני הביולוגיה" ([למקור](#), באנגלית).

דני נוה, "שינויים בתפיסת בעלי חיים וצמחים עם המעבר לחיים חקלאיים: מה ניתן ללמוד מהמקרה של הנֶיאקה, חברת ציידים-לקטים מיערות הגשם של דרום הודו?" **חיות וחברה 52** (מאי 2015): 5-15.

http://animalsoc.tau.ac.il/upload/articles/ZJFFHR5083Animal_Society52_Naveh.pdf

אריאל צבל, "מיתוס יחסי-הכוחות הטבעיים בעולם: על גישות שונות למושג הטבע, על מוסריות ועל פגיעת האדם במינים אחרים", בתוך **זכויות בעלי-חיים**, בעריכת נעמה הראל ואריאל צבל (תל-אביב: אנונימוס, אביב 2002), עמ' 50-55, משועתק באתר של ד"ר אריאל צבל.

6. הדיבור בשמן של חיות

מטלת בית

מצא/י תיאור מפורט של מקרה ספציפי של טבע"ח, בתוך טקסט/תיעוד וידיאו שהתפרסם באינטרנט (הכוונה היא למקרה המתואר למשל בתוך מאמר על שיטת טיפול מסוימת או על מיזם טיפולי מסוים; יש לציין קישור למקור). נסה/י לתאר מחדש את המקרה כפי שהיה מתאר אותו פעיל/ת זכויות בעלי-חיים העוין את המקצוע – רצוי אדם שאת/ה מכיר, אם יש כזה – אילו היה אדם זה עד ישיר למקרה המתואר. אם הטקסט המקורי ארוך, כתוב/י מחדש עד עמוד אחד מתוכו – הקטע שלדעתך יעבור את השינוי הגדול ביותר בעקבות התרגיל. אם חסר בטקסט המקורי מידע לצורך השלמת התיאור החלופי, השלם/י מידע דמיוני שנראה סביר בעיניך.

עיקרי ההרצאה

- הדיבור בשמו של הזולת מעשה המכונן עמדת כוח כלפיו, אך מה ראוי לעשות כשאנו יכול לייצג את עצמו?
- האם הדיבור בשם הזולת מחייב ייפוי-כוח מצדו?
- ייצוג אפקטיבי של הזולת תלוי פחות במבטו העצמאיים ויותר בתפקודם של מייצגיו;
- קשיים מיוחדים בייצוג חיות: היעדר אפשרות של המייצג להיטמע בקבוצה המיוצגת (תחושת זהות, זרות ביולוגית, זרות חברתית), עמדת הקבוצה המיוצגת ועמדת הקבוצות השליטות, הסתמכות יתרה על מומחים.

הצעות קריאה

אריאל צבל, "חיתולים, משוגעים ופועלים: לספר את סיפורם של מי שלא הותירו עדות היסטורית", בתוך **העידן הפוסט-אנושי: בין פנטזיה לחיי נצח לבהלה קיומית**, בעריכת עמיחי שלו ויוחאי עתריה (חיפה: פרדס, 2016), פרק 5 (91-116). כניסה למנויי כותר בלבד:
<https://www.kotar.co.il/KotarApp/Viewer.aspx?nBookID=103684756>

Linda Alcoff, "The Problem of Speaking for Others," **Cultural Critique** 20 (Winter 1991-1992): 5-32. <http://conflictmatters.eu/conference-2017/wp-content/uploads/2017/10/The-Problem-of-Speaking-for-others.pdf>

Gail J. Kuhl, "Representing Animal-Others in Educational Research," **Canadian Journal of Environmental Education** 16 (2011): 110-119.
<https://cjee.lakeheadu.ca/article/view/959/633>

7. להיות עם חיות

מטלת בית

תכנן/י מפגש דמיוני עם חיה חופשית, ללא שליטה בה וללא מגע גופני איתה המפגש נועד להותיר חותם נפשי חזק וחיובי בבני-האדם הפוגשים את החיה. התוכנית צריכה לכלול: מיקום האירוע, משך המפגש, זהות החיות המעורבות והאנשים המעורבים, המרחק ביניהם, תוואי שטח או מבנים, ציוד אופטי, מיגון, כללי התנהגות וכו'.

עיקרי ההרצאה

- מגע ישיר לעומת מגע מתווך ומנוכר;
- צורות של "להיות עם" חיות: קו-אבולוציה, ציד, חיה עובדת, מוצר חקלאי, נספח נסבל בקהילה, חלק מהקהילה, חבר משפחה וכו';
- "להיות עם", מצבי שליטה וניצול ומצבי אדישות;
- שהייה משותפת, ובפרט תקשורת הדדית, כבסיס לידע פרטני שאינו בר-השגה בהליכים מדעיים;

- חוזה (וההסכמה ההדדית הגלומה בו) כבסיס לחיים משותפים.

הצעות קריאה

- אריאל צבל, "זאב ואדם: מי ביית את מי?" **זכויות בעלי-חיים השבוע** 610 (מרץ 14, 2013), משועתק באתר אנונימוס ([למקור המרכזי](https://anonymous.org.il/wolf-domestication), באנגלית). <https://anonymous.org.il/wolf-domestication>
- גדי אלגזי, "כלבים, מלומדים וחיות אחרות", בתוך **בני-אדם וחיות אחרות באספקלריה היסטורית**, בעריכת בנימין ארבל, יוסף טרקל וסופיה מנשה (ירושלים: כרמל, 2007), עמ' 293-304 (פרק 16).
- אריאל צבל, "המהפכה האיטית של דונלד גריפין, "זכויות בעלי-חיים השבוע" 84, 125 (2003), משועתק באתר אנונימוס. <https://anonymous.org.il/art23.html> (למקור העיקרי לחלק השני, באנגלית).

8. מקורות החמלה והכבוד כלפי חיות

מטלת בית

קרא/י כתבת עיתונות על מקרה שנוי במחלוקת של התייחסות לחיות (מתוך המקורות המצורפים או כתבה אחרת שמצאת, בתנאי שיש בה 50 תגובות לפחות) ואת כל התגובות (טוקבקים) לכתבה, ופרטי את רשימת העמדות הרגשיות והקוגניטיביות כלפי החיות.

עיקרי ההרצאה

- גישה טבעית כלפי חיות לעומת עמדה נרכשת כלפיהן;
- תיאוריות על התייחסות לחיות כחמלה מולדת (סרפל, ג'וי) או אכזריות מולדת (פידס, אדמס), ותיאוריות על הגישות כלפי חיות כתוצר של הבניה היסטורית-חברתית (אליאס, טסטר).

הצעות קריאה

- ניק פידס, "בשר: סמל טבעי" (במקור 1991) בתוך **בשר ודם**, בעריכת רפי אתגר, אריאל צבל ועינת אופיר (ירושלים: מוזיאון על התפר, 2013), 25-28.
- נורברט אליאס, "היסטוריה של נימוסים" (במקור 1939), בתוך **בשר ודם**, בעריכת רפי אתגר, אריאל צבל ועינת אופיר (ירושלים: מוזיאון על התפר, 2013), 29-35.
- גיימס סרפל, "רישיון להרוג" (במקור 1986), בתוך **בשר ודם**, בעריכת רפי אתגר, אריאל צבל ועינת אופיר (ירושלים: מוזיאון על התפר, 2013), 37-44.

9. הטיות במחשבה המוסרית על חיות

מטלת בית

מצא/י טקסט או תיעוד וידיאו שהתפרסם ובו מתוארת מהותו של הטבעי"ח – בהסבר כללי, בהסבר על הטיפול, בתיאור תוכנית לימודים וכו'. היכן בטקסט/הסרטון הזה מופיעים סימנים לפשרה על חשבונן של החיות? יש לציין קישור למקור באינטרנט או לצרפו בשלמותו.

עיקרי ההרצאה

- ביקורת מרקסיסטית ופמיניסטית על מוסריות כחלק ממנגנון הכוח החברתי;
- ביקורת פמיניסטית על חשיבות-היתר שניתנת לסוכן הרציונלי;
- ביקורת חייתית מעמיקה את הביקורת הפמיניסטית על ההתעלמות מפגיעות ועל הגישה החוזית, ומעלה לדיון מניפולציות גנטיות.

הצעות קריאה

- אריאל צבל, "מקום של כבוד לרגש כלפי בעלי-חיים: זכויות בעלי-חיים לפי הביקורת הפמיניסטית של ג'וזפין דונובן, "זכויות בעלי-חיים השבוע" 63 (ספטמבר 13, 2002), משועתק באתר אנונימוס. <https://anonymous.org.il/art7.html>

עדו לנדאו, "חברה, תרבות ופילוסופיה: האם הפילוסופיה היא אנושית או גברית?" **עיון נ"ז** 57 (תשרי תשס"ט, אוקטובר 2008): 418-407. <https://www.jstor.org/stable/pdf/23354176.pdf>

רקפת אפרת-לבקוביץ, "האם הפילוסופיה אנדרוצנטרית? על ספרו של עדו לנדאו, "עיון נ"ז" 57 (תשרי תשס"ט, אוקטובר 2008): 406-384. <https://www.jstor.org/stable/pdf/23354175.pdf>

10. הטיות בידע על חיות

מטלת בית

לאור ההתנסות שלך בטבע"ח (רצוי לאחרונה), הצגי שאלה על חיה או חיות שעבדת איתן, המתמקדת בידע שחסרונו הציק לך: משמעות של תגובות מסוימות, צרכים מסוימים, פרטים מנטליים מסוימים, פרטים גופניים וכו'. לאחר מכן נסחי כותרת אינפורמטיבית של מקור (מאמר, ספר, סרט, או כל מקור אחר) דמיוני העשוי לכלול את הידע הזה, וציני/מי עשוי ליצור את המקור הזה (הכשרה, מקום עבודה, תפקיד וכו') וכיצד ישיג את הידע הנחוץ.

עיקרי ההרצאה

- בעיות במחקר על חיות בשבי: סביבה דלה באפשרויות בחירה, תנאים כפויים ונטייה למניפולציה, נטורליזציה של תלות ומצב ניצול מתמשך;
- בעיה מיוחדת בהערכת רווחה בחיות מבויתות: התלות מהותית לחיה;
- מגבלות החקירה הסמויה (נדירות, הסתכנות, חובבנות, איכות תיעוד);
- מגבלות המעקב האוטומטי (חיסיון, חדגוניות משעממת ומחסור בכלי פענוח אוטומטיים).

הצעות קריאה

אריאל צבל, "ידע על חיות בטבע ובשבי: הערות על חקר התודעה של בעלי-חיים, בעקבות קולין אלן", **זכויות בעל-חיים השבוע** 535 (אוקטובר 2, 2011), משועתק באתר אנונימוס.

<https://anonymous.org.il/art795.html>

אריאל צבל, "כמה כואב לאבד ביצה? לקחת ביצים מהתרנגולת שהטילה אותן: עובדות ואתיקה", **זכויות בעלי-חיים השבוע** 250-253 (אפריל-מאי 2006), משועתק באתר אנונימוס.

<https://anonymous.org.il/art34.html>

אריאל צבל, "ביטול הנפש: ההיסטוריה של הכחשת יכולתן של חיות להרגיש, לפי ברנרד רולין", **זכויות בעלי-חיים השבוע** 115-117 (ספטמבר 2003), משועתק באתר אנונימוס.

<https://anonymous.org.il/art27.html>

11. הערכת רמת הרווחה של חיות

מטלת בית

תארי את תנאי החיים של חיה או קבוצת חיות במתקן אחד (כלוב, מכלאה, מקלט וכד') המשמשות לטבע"ח במקום שהתנסית בו (רצוי לאחרונה), וכתוב/י הערכה של רמת הרווחה של החיה או החיות האלה.

עיקרי ההרצאה

- היכרות עם מדע רווחת בעלי-חיים – מתודולוגיה, תחומי אי-התעניינות, מטרות, כתבי-עת ומאגרי מידע;
- הגדרות רווחה מצמצמות ומעוותות המאשררות ניצול, לעומת הגדרה אוניברסלית כגון: שגשוג בהתאם לתכונותיו הגופניות והנפשיות המולדות של המין בזיקה לתנאים סביבתיים וחברתיים מיטביים.

הצעות קריאה

אריאל צבל, "מדע רווחת בעלי-חיים: שיטות להערכת סבלם של בעלי-חיים לפי מריאן ס. דוקינס, "זכויות בעלי-חיים השבוע" 140-144 (מרץ-אפריל 2004), משועתק באתר אנונימוס.

<https://anonymous.org.il/art31.html>

אריאל צבל, "מחקר מדעי מול חקירות סמויות: מי יודע הכי טוב מה עובר על חיות תחת ניצול חקלאי?" **זכויות בעלי-חיים השבוע** 406-407 (אפריל 11-18, 2009), משועתק באתר אנונימוס. <https://anonymous.org.il/art646.html>

פרונסוואז וומלספלדר וסיובהאן מולן, "יישום מדדים אתולוגיים ובריאותיים להערכת רווחתם של בעלי חיים, " **חיות וחברה** 53 (אוקטובר 2015): 57-50. http://animalsoc.tau.ac.il/upload/articles/RDKAND0203Animals53_Wemelsfelder_et_al.pdf

12. אידיאליזם ופרגמטיזם

מטלת בית

תארי את מצבן של חיות שישתתפו אתך בטבע/ח בעולם דמיוני ואידיאלי בעיניך, בניסיון לאפיין את המצב הטוב ביותר האפשרי עבורן, לדעתך: מקור החיות, סביבת חייהן הפיזית והחברתית, מצבן הגופני, התנהגותן, מצבן הנפשי, תכונות תורשתיות שלהן וכו'.

עיקרי ההרצאה

- מהי אוטופיה?
- יתרונות וחסרונות בחשיבה ובתוכנית פעולה אוטופיסטית;
- אוטופיה בין-מינית: ללא חקלאות? ללא בני-אדם? ללא חיות מבוינות?
- תיקון חברתי לא-אוטופי, בין תיקון לשיתוף-פעולה עם המערכת הפוגענית;
- הבחנה בין "מקלט" ל"פינת חיי";
- הבחנה בין שיפור פינות חי לתמיכה בהן;
- יצירת שינוי חברתי מעמדת חולשה: הכורח ליזום ולנהל.

הצעות קריאה

מדריך לאקטיביזם: כלים לקידום שינוי חברתי (ישראל: שתיל, 2011), 8-18, 82-92.
<https://www.shatil.org.il/download/file/fid/800>

צביה מילדנברג ואליעזר וייטמן, **פינות חי – מניעת מחלות ושמירה על רווחת בעלי חיים בפינות חי** (נוהל), השירותים הוטרינריים ובריאות המקנה, משרד החקלאות, מאי 25, 2016.
https://www.moag.gov.il/vet/hukim/nehelim/Documents/nohal_pinot_hay.pdf

בעלי-החיים במוסד החינוכי (הוראת קבע), חוזר המנהלת הכללית עד/3(ב), משרד החינוך, נובמבר 1, 2013. <http://cms.education.gov.il/NR/rdonlyres/EEF41F1D-F8DD-4CE2-A50A-9D1D724E0FB8/178489/315.pdf>

13. התמודדות עם התנגדויות לשינוי בשטח

מטלת בית

כתוב/י רשימה של בעיות שאת/ה חושש/ת להיתקל בהן בבואך ליזום שיפורים במתקן המחזיק חיות – כגון בעיות מסוימות במפגש עם המעסיק או עם הצוות האחראי לתפעול המתקן, בעיות מסוימות עם עמיתים למקצוע וכדומה.

עיקרי ההרצאה

- ניסיונות להכריע ויכוח, לעומת: גיבוש מכנה משותף רעיוני ומעשי, התחזקות דרך ברית עם אחרים, התחמקות מעימות;
- מיומנות בוויכוח כאמצעי תקשורת בסביבה כוחנית – ולא דווקא כאמצעי לשכנוע תוכני;
- מיפוי התנגדויות לשיפור המצב הקיים ותשובות: יתרונות/חסרונות טיפוליים (של המצב הקיים); יתרונות/חסרונות חינוכיים; עלות כספית והשקעה עבודה; התנגדות מוסרית או אדישות מוסרית ליחס משופר לחיות; מחויבות כלפי אנשים מסוימים; הצעת השיפור אינה נחוצה/נחוצה לחיות או צפויה/אינה צפויה להזיק להן.

הצעות קריאה

"תשובות לטיעונים נפוצים: נגד זכויות בעלי-חיים וצמחונות," אנונימוס, כניסה אוקטובר 6, 2018.
<https://anonymous.org.il/qa.php#86>

קרן קפלן מינץ, "ברומא התנהג כרומאי" – נורמות חברתיות והשפעתן על התנהגויות סביבתיות, "אקולוגיה וסביבה" 9, מס' 2 (יוני 2018): 28-33.
<http://magazine.isees.org.il/ArticlePage.aspx?ArticleId=765>

יוסף שורצולד, "תחבולות שכנוע," בתוך פסיכולוגיה חברתית, כרך ב', יחידות 3-4, מאת סוניה רוקס ויוסף שורצולד (האוניברסיטה הפתוחה, 2000), יחידה 4, חלק שני, פרק 9.